

Izmenjena Evropska socijalna povelja

Strazbur, 3. maj 1996.

Preambula

Vlade potpisnice ovog dokumenta, kao članice Saveta Evrope,

Smatrajući da je cilj Saveta Evrope da postigne veće jedinstvo među svojim članicama radi očuvanja i ostvarivanja ideala i principa koji predstavljaju njihovo zajedničko nasleđe i radi olakšavanja njihovog ekonomskog i društvenog razvoja, naročito očuvanjem i daljim ostvarivanjem ljudskih prava i osnovnih sloboda;

Smatrajući da su se u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda potpisanoj u Rimu 4. novembra 1950, i dodatnim protokolima države članice Saveta Evrope složile da obezbede svom stanovništvu građanska i politička prava i slobode navedene u tim dokumentima;

Smatrajući da su se Evropskom socijalnom poveljom koja je otvorena za potpis u Turinu 18. oktobra 1961. godine i dodatnim protokolima države članice Saveta Evrope složile da obezbede svom stanovništvu socijalna prava koja su precizirana u tim dokumentima kako bi poboljšali životni standard i socijalno blagostanje;

Podsećajući da je Ministarska konferencija o ljudskim pravima održana u Rimu 5. novembra 1990. godine naglasila potrebu da se, s jedne strane, očuva nedeljiva priroda svih ljudskih prava bilo da su ona građanska, politička, ekonomska, socijalna ili kulturna i da se, s druge strane, Evropskoj socijalnoj povelji pruži svež podsticaj;

Rešeni da, kao što je i odlučeno za vreme Ministarske konferencije održane u Turinu 21. i 22. oktobra 1991. godine osavremene i prilagode suštinski sadržaj Povelje, kako bi posebno uzeli u obzir suštinske socijalne promene do kojih je došlo od usvajanja teksta Povelje;

Uviđajući prednost da u Izmenjenu povelju, koja je zamišljena tako da postepeno zauzme mesto Evropske socijalne povelje, unesu prava garantovana Poveljom i njenim dosadašnjim izmenama, prava garantovana Dodatnim protokolom iz 1988. godine i da dodaju nova prava,

Složile su se o sledećem:

Deo I

Strane ugovornice prihvataju kao cilj svoje politike, kojem teže svim odgovarajućim sredstvima, kako nacionalnim, tako i međunarodnim, postizanje uslova u kojima sledeća prava i principi mogu biti delotvorno ostvareni:

1. Svako mora imati priliku da zaradi za život obavljanjem posla koji je slobodno izabrao.
2. Svi radnici imaju pravo na pravedne uslove rada.
3. Svi radnici imaju pravo na bezbedne i zdrave radne uslove.
4. Svi radnici imaju pravo na pravičnu naknadnu koja je dovoljna za pristojan životni standard za njih i njihove porodice.
5. Svi radnici i poslodavci imaju pravo na slobodu udruživanja u nacionalne ili međunarodne organizacije radi zaštite svojih ekonomskih i socijalnih interesa.
6. Svi radnici i poslodavci imaju pravo na kolektivno pregovaranje.
7. Deca i omladina imaju pravo na specijalnu zaštitu od fizičkih i moralnih rizika kojima su izloženi.
8. Zaposlene žene, u slučaju materinstva, imaju pravo na specijalnu zaštitu.
9. Svako ima pravo na odgovarajuću pomoć prilikom profesionalne orijentacije sa ciljem da mu se pomogne u izboru zanimanja koje je u skladu sa njegovim ličnim sposobnostima i interesovanjima.
10. Svako ima pravo na odgovarajuće pogodnosti prilikom profesionalne obuke.
11. Svako ima pravo da koristi pogodnosti svih mera koje mu omogućavaju da uživa najviši mogući dostupni standard zdravlja.
12. Svi radnici i oni koje oni izdržavaju imaju pravo na socijalno osiguranje.
13. Svako bez odgovarajućih sredstava ima pravo na socijalnu i medicinsku pomoć.
14. Svako ima pravo da koristi usluge službi socijalnog staranja.
15. Hendikepirane osobe imaju pravo na nezavisnost, socijalnu integraciju i na učešće u životu zajednice.
16. Porodica kao osnovna jedinica društva ima pravo na odgovarajuću društvenu, zakonsku i ekonomsku zaštitu radi obezbeđivanja svog punog razvoja.
17. Deca i omladina imaju pravo na odgovarajuću socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu.
18. Državljeni svake od strana ugovornica imaju pravo da se bave bilo kojim unosnim poslom na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice na osnovi jednakosti sa njenim državljanima, uz ograničenja koja su zasnovana na ubedljivim ekonomskim ili društvenim razlozima.
19. Svi radnici imaju pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pogledu zapošljavanja i nameštenja bez diskriminacije na osnovu pola.

20. Svi radnici imaju pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pogledu zapošljavanja i nameštenja bez diskriminacije na osnovu pola.
21. Radnici imaju pravo da budu informisani i konsultovani u okviru svojih preuzetništava.
22. Radnici imaju pravo da učestvuju u odlučivanju i poboljšavanju vezanom za radne uslove i radnu okolinu i njihovim preduzetništvima.
23. Svako staro lice ima pravo na društvenu zaštitu.
24. Svi radnici imaju pravo na zaštitu u slučaju prestanka zaposlenja.
25. Svi radnici imaju pravo na zaštitu svojih potraživanja u slučaju nesloventnosti njihovih poslodavaca.
26. Svi radnici imaju pravo na dostojanstvo na radu.
27. Sva lica koja imaju porodične odgovornosti, a koja su zaposlena ili bi želela da budu zaposlena imaju na to pravo bez podvrgavanja diskriminaciji i, koliko god je to moguće, bez sukoba između njihovog zaposlenja i porodičnih odgovornosti.
28. Radnički predstavnici u okviru preduzetništava imaju pravo na zaštitu od akata usmerenih protiv njih i trebalo bi im omogućiti odgovarajuće pogodnosti kako bi obavljali svoju ulogu.
29. Svi radnici imaju pravo da budu informisani o postupku u slučaju kolektivnog otpuštanja.
30. Svako ima pravo na zaštitu protiv siromaštva i društvenog isključivanja.
31. Svako ima pravo na smeštaj.

Deo II

Strane ugovornice prihvataju da, onako kako je predviđeno Delom III, preuzmu obaveze koje su navedene u sledećim članovima i stavovima.

Član 1 – Pravo na rad

U nameri da obezbede delotvorno osvarivanje prava na rad, strane ugovornice obavezuju se:

1. da prihvate kao jedan od svojih primarnih ciljeva i dužnosti da obezbede i očuvaju što je moguće viši i stabilniji nivo zapošljavanja u cilju postizanja pune zaposlenosti;

2. da efikasno štite pravo radnika da zaradjuje za život na poslu koji je slobodno odabrao;
3. da uspostave ili očuvaju besplatne usluge zapošljavanja za sve radnike;
4. da obezbede ili unapredjuju odgovarajuću profesionalnu orijentaciju, obuku i rehabilitaciju.

Član 2 – Pravo na pravične uslove rada

U cilju obezbeđivanja efikasnog ostvarivanja prava na pravične uslove rada, strane ugovornice se obavezuju:

1. da osiguraju razuman broj dnevnih i nedeljnih radnih sati, da se radna nedelja postepeno smanjuje do nivoa koji dozvoljavaju porast produktivnosti i drugi relevantni faktori;
2. da obezbede plaćene praznične dane;
3. da obezbede najmanje četiri nedelje plaćenog godišnjeg odmora;
4. da uklone rizike prilikom obavljanja izuzetno opasnih ili nezdravih zanimanja, a tamo gde to još uvek nije moguće da uklone ili u dovoljnoj meri umanje ove rizike, da obezbede ili smanjivanje broja radnih sati ili dodatan broj plaćenih dana odmora za radnike koji su angažovani na takvim poslovima.
5. da obezbede period nedeljnog odmora koji će, u meri u kojoj je to moguće, da se poklopi sa danom koji je tradicionalno ili po običaju dan odmora u toj zemlji ili tom regionu.
6. da osiguraju da radnici budu obavešteni u pismenoj formi, što je pre moguće, a u svakom slučaju nipošto posle isteka dva meseca od datuma početka njihovog zaposlenja, o suštinskim aspektima ugovornog odnosa ili odnosa zaposlenja.
7. da obezbede da radnici koji obavljaju svoj rad tokom noći imaju korist od onih mera koje uzimaju u obzir posebnu prirodu takvog rada.

Član 3 – Pravo na bezbedne i zdrave radne uslove

U cilju obezbeđivanja efikasnog ostvarivanja prava na bezbedne i zdrave radne uslove, države ugovornice se obavezuju, u konsultaciji sa organizacijama poslodavaca i radnika:

1. da formulišu, primene i periodično nadgledaju jedinstvenu nacionalnu politiku o bezbednosti na poslu, zdravlju na poslu i radnoj sredini. Prvenstveni cilj ove politike jeste poboljšavanje bezbednosti i zdravlja na poslu i sprečavanje nezgoda i povreda do kojih može doći, a vezane su za

posao ili se dešavaju za vreme posla, posebno tako što bi se smanjivali uzroci i rizici do kojih neminovno dolazi u radnoj sredini.

2. da donesu propise u vezi bezbednosti i zdravstvene propise;
3. da obezbede primenu takvih propisa merama odgovarajućeg nadzora;
4. da unaprede postepeni razvoj zdravstvene službe na poslu za sve radnike koja bi imala prevashodno preventivne i savetodavne funkcije.

Član 4 – Pravo na poštenu naknadu

U cilju da obezbede efikasno ostvarivanje prava na poštenu naknadu, strane ugovornice obavezuju se:

1. da priznaju pravo radnika na naknadu koja će njima i njihovim porodicama obezbediti pristojan životni standard;
2. da priznaju pravo radnika na povećanu stopu naknade za prekovremeni rad, uz mogućnost izuzetaka u konkretnim slučajevima;
3. da priznaju pravo muškarcima i ženama na jednaku platu za rad jednake vrednosti;
4. da priznaju pravo svih radnika na razuman period otkaznog roka u slučaju prestanka zaposlenja;
5. da dozvole smanjenje plate samo pod uslovima i do iznosa propisanog nacionalnim zakonodavstvom ili propisima ili fiksnog kolektivnim ugovorima ili arbitražnim odlukama.

Ostvarivanje ovih prava biće omogućeno slobodno dogovorenim kolektivnim ugovorima, statutarnim mehanizmima utvrđivanja visine nadnica, ili drugim sredstvima u skladu sa nacionalnim okolnostima.

Član 5 – Pravo na organizovanje

Kako bi se obezbedilo unapredjivanje slobode radnika i poslodavaca da stvaraju lokalne, nacionalne ili medjunarodne organizacije za zaštitu njihovih ekonomskih i socijalnih interesa i da se pridruže tim organizacijama, strane ugovornice obavezuju se da unutrašnje pravo neće ugroziti, niti će biti primenjivano tako da ugrozi ovu slobodu. Domet do koga će garantije koje su predviđene u ovom članu biti primenjivane na policiju biće određen unutrašnjim zakonima ili propisima. Princip koji reguliše primenu ovih garantija na pripadnike vojnih snaga i domet do koga će biti primenjivane na lica u ovoj kategoriji biće isto tako određeni nacionalnim zakonima ili propisima.

Član 6 – Pravo na kolektivno pregovaranje

Kako bi se obezbedilo ostvarivanje prava na kolektivno pregovaranje, strane ugovornice se obavezuju:

1. da promovišu zajedničke konsultacije između radnika i zaposlenih;
2. da promovišu, kada je neophodno i odgovarajuće, mehanizam za dobrovoljne pregovore između poslodavaca ili organizacija poslodavaca i organizacija radnika, sa ciljem da se regulišu uslovi i pogodnosti zapošljavanja putem kolektivnih ugovora;

3. da promovišu uspostavljanje i upotrebu odgovarajućih mehanizama za pomirenje i dobrovoljnu arbitražu za rešavanje radnih sporova;

i priznaju:

4. pravo radnika i poslodavaca na kolektivnu akciju u slučaju sukoba interesa, uključujući pravo na štrajk, u skladu sa obavezama koje mogu da proisteknu iz kolektivnih ugovora kojima su prethodno pristupili.

Član 7 – Pravo dece i omladine na zaštitu

Da bi se obezbedilo delotvorno ostvarivanje prava dece i omladine na zaštitu, strane ugovornice se obavezuju:

1. da obezbede da minimalni uzrast za prijem na posao bude 15 godina, uz izuzetak za decu koja su zaposlena na propisanim lakim poslovima bez štete po njihovo zdravlje, moral ili obrazovanje;
2. da obezbede da minimalna starosna dob za prijem na posao bude osamnaest godina u odnosu na propisane poslove koji se smatraju opasnim i nezdravim;
3. da obezbede da lica koja još uvek podležu obaveznom obrazovanju ne budu zapošljavana na takvim poslovima koji bi ih lišili svih prednosti obrazovnog procesa;
4. da obezbede da radni sati za lica izpod 18 godina budu ograničeni u skladu sa potrebama njihovog razvoja, a naročito sa njihovom potrebom za profesionalnom obukom;
5. da priznaju pravo mladih radnika i šegrta na poštenu platu ili druge odgovarajuće prihode;
6. da obezbede da vreme koje mlade osobe provedu na profesionalnom obrazovanju za vreme uobičajenog radnog vremena uz saglasnost poslodavca bude tretirano kao deo radnog dana;
7. da obezbede da zaposlene osobe mlađe od 18 godina imaju pravo na ne manje od četiri nedelje plaćenog godišnjeg odmora;
8. da obezbede da lica ispod 18 godina ne budu angažovana na noćnim poslovima sa izuzetkom pojedinih poslova koji su određeni nacionalnim zakonima i propisima;
9. da obezbede da lica ispod 18 godina koja su angažovana na poslovima koji su navedeni u nacionalnim zakonima ili propisima budu podvrgnuta redovnoj medicinskoj kontroli;
10. da obezbede specijalnu zaštitu od fizičkih i moralnih opasnosti kojima su izložena deca i mladi ljudi, i naročito protiv onih koji proističu neposredno ili posredno iz njihovog posla.

Član 8 – Pravo zaposlenih žena na zaštitu materinstva

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava zaposlenih žena na zaštitu materinstva, strane ugovornice obavezuju se:

1. da obezbede bilo plaćenim odsustvom, bilo adekvatnim davanjima iz socijalnog osiguranja ili davanjima iz javnih fondova za zaposlene žene, da uzmu odsustvo pre i posle rođenja deteta u ukupnoj dužini od makar 14 nedelja;
2. da smatraju nezakonitim ako poslodavac ženi da otkaz u periodu od kada je obavestila svog poslodavca da je trudna do kraja njenog porodiljskog odsustva ili da joj da otkaz u takvom trenutku kada bi otkazni rok istekao za vreme takvog odsustva;
3. da obezbede da majke koje neguju svoju decu imaju pravo na dovoljno slobodnog vremena za te svrhe;
4. da regulišu zapošljavanje na noćnim poslovima za trudne žene, žene koje su nedavno rodile dete i one koje neguju svoje dete;
5. da zabrane zapošljavanje trudnih žena, žena koje su nedavno rodile dete ili onih koje neguju svoju decu na podzemnim miniranjima i na svim drugim poslovima koji za njih nisu pogodni zato što su opasni, nezdravi, ili što su naporni i da preduzmu odgovarajuće mere da bi zaštitili pravo ovih žena na zapošljavanje;

Član 9 – Pravo na profesionalnu orijentaciju

Da bi se osiguralo efikasno ostvarivanje prava na profesionalnu orijentaciju, strane ugovornice obavezuju se da obezbede, ili promovišu, prema potrebi, službu koja će pomagati svim licima, uključujući i hendikepirane, da reše probleme koji se tiču profesionalnog izbora i napretka, sa dužnim poštovanjem prema osobinama pojedinaca i njihovom odnosu prema profesionalnim okolnostima: ova pomoć trebalo bi da bude dostupna besplatno, kako omladini, uključujući školsku decu, tako i odraslima.

Član 10 – Pravo na profesionalnu obuku

Da bi se obezbedilo efikasno ostvarivanje prava na profesionalnu obuku, strane ugovornice se obavezuju:

1. da obezbede ili promovišu, prema potrebi, tehničku i profesionalnu obuku svih lica, uključujući hendikepirana lica, u konsultaciji za organizacijama poslodavaca i radnika, i da obezbede dostupnost višeg tehničkog i univerzitetskog obrazovanja koja bi se zasnivala isključivo na individualnim sposobnostima;

2. da obezbede ili promovišu sistem šegrtovanja i drugih sistematskih načina obuke mladih u različitim zanimanjima;
3. da obezbede ili promovišu, prema potrebi;
  - a) adekvatne i dostupne mogućnosti za obuku odraslih radnika;
  - b) specijalne mogućnosti za prekvalifikaciju odraslih radnika koja je potrebna zbog tehnološkog razvoja ili novih trendova u zapošljavanju;
4. da obezbede ili unaprede, prema potrebi, posebne mere za prekvalifikaciju i reintegraciju lica koja su zaposlena na duži rok.
5. da podstiču puno ostvarivanje pogodnosti koje su obezbedjene odgovarajućim merama, kao što su:
  - a) da podstiču puno ostvarivanje pogodnosti koje su obezbedjene odgovarajućim merama, kao što su:
  - b) pružanje finansijske pomoći u odgovarajućim slučajevima;
  - c) računanje vremena provedenog na dodatnoj obuci koju pohađa radnik, na zahtev njegovog poslodavca, u normalne radne sate, za vreme zaposlenja;
  - d) obezbeđivanje, odgovarajućim nadzorom, u konsultaciji sa organizacijama poslodavaca i radnika, efikasnosti šegrtovanja i drugih aranžmana za obuku mladih radnika, i adekvatne zaštite mladih radnika uopšte.

Član 11 – Pravo na zaštitu zdravlja

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na zaštitu zdravlja, strane ugovornice obavezuju se da, bilo same bilo u saradnji sa javnim ili privatnim organizacijama, preduzmu odgovarajuće mere koje bi trebalo, *inter alia*:

1. da uklone u najvećoj mogućoj meri uzroke lošeg zdravlja;
2. da obezbede savetodavne i obrazovne pogodnosti za unapređivanje zdravlja i podsticanje individualne odgovornosti po pitanjima zdravlja;
3. da spreče u najvećoj mogućoj meri epidemiološka, endemska i druga oboljenja, kao i nesrećne slučajeve.

Član 12 – Pravo na socijalno osiguranje

Da bi se obezbedilo efikasno ostvarivanje prava na socijalno osiguranje strane ugovornice se obavezuju:

1. da uspostave ili održe sistem socijalnog osiguranja,

2. da održe sistem socijalnog osiguranja na zadovoljavajućem nivou, makar jednakom onom koji je potreban za ratifikaciju Evropskog kodeksa socijalne sigurnosti;
3. da nastoje da postupno podignu sistem socijalnog osiguranja na viši nivo;
4. da preduzmu korake, zaključivanjem odgovarajućih bilateralnih i multilateralnih sporazuma, ili na drugi način, i zavisno od uslova postavljenih u takvim sporazumima, kako bi obezbedili:
  - a) jednak tretman državljana drugih država ugovornica sa tretmanom sopstvenih državljana u pogledu prava na socijalno osiguranje, uključujući zadržavanje pogodnosti koje proističu iz zakonodavstva o socijalnom osiguranju, bez obzira na akcije koje zaštićena lica mogu da preduzmu između teritorija strana ugovornica;
  - b) dodeljivanje, održavanje i nastavak prava iz socijalnog osiguranja takvim sredstvima kao što je akumulacija osiguranja ili perioda zaposlenosti koji su ostvareni prema zakonodavstvu svake od strana ugovornica.

Član 13 – Pravo na socijalnu i medicinsku pomoć

Da bi obezbedile efikasno ostvarivanje prava na socijalnu i medicinsku pomoć, strane ugovornice se obavezuju:

1. da obezbede da svaka osoba koja nema adekvatna sredstva i koja je onesposobljena da obezbedi takva sredstva bilo sopstvenim naporima ili iz drugih izvora, naročito povlastice iz šeme socijalnog osiguranja, dobije adekvatnu pomoć i, u slučaju bolesti, pomoć koja joj je neophodna;
2. da obezbede da se osobama koje primaju takvu pomoć neće zbog toga umanjiti njihova politička ili socijalna prava;
3. da obezbede da svako može preko odgovarajuće javne ili privatne službe da dobije takve savete i ličnu pomoć koji su mu potrebni kako bi sprečio ili otklonio ili ublažio ličnu ili porodičnu oskudicu;
4. da primene odredbe navedene u stavovima 1, 2. i 3. ovog člana na ravnopravnoj osnovi prema svojim državljanima i državljanima drugih strana ugovornica koji su zakonito na toj teritoriji, u skladu sa svojim obavezama prema Evropskoj konvenciji o socijalnoj i medicinskoj pomoći, potpisanoj u Parizu 11. decembra 1953.

Član 14 – Pravo na beneficije iz službe socijalnog staranja

Da bi obezbedile efikasno ostvarivanje prava na beneficije iz socijalnog staranja, strane ugovornice obavezuju se:

1. da promovišu ili obezbede službe koje, metodama socijalnog rada, mogu da doprinesu socijalnom staranju i razvoju kako pojedinaca tako i grupa u zajednici, i njihovom prilagodjavanju socijalnoj sredini:
2. da podstiču učešće pojedinaca i dobrovoljnih ili drugih organizacija u uspostavljanju i održavanju takvih službi.

Član 15 – Pravo hendikepiranih lica na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice

Da bi se obezbedilo delotvorno ostvarivanje prava hendikepiranih lica, bez obzira na uzrast ili prirodu nesposobnosti, na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice, strane ugovornice posebno se obavezuju:

1. da preduzmu neophodne mere kako bi obezbedile hendikepiranim licima potrebno usmerenje, obrazovanje i profesionalnu obuku, u okviru redovnih mehanizama kada god je to moguće, ili, kada to nije moguće, pomoću specijalizovanih ustanova, javnih ili privatnih:
2. da unaprede pristup ovim licima zapošljavanju svim merama koje na neki način ohrabruju poslodavce da zaposle ili i dalje zapošljavaju hendikepirana lica u uobičajenoj radnoj sredini i da prilagode radne uslove potrebama hendikepiranih ili, kada tako nešto nije moguće zbog razloga onesposobljenosti, organizovanjem ili stvaranjem posebne vrste zapošljavanja prilagođene stepenu nesposobnosti. U određenim situacijama takve mere mogu obuhvatiti poseban raspored i dodatne službe.
3. da unaprede njihovu punu društvenu integraciju i učešće u životu zajednice posebno takvim merama, uključujući i tehničku pomoć, koje imaju za cilj da prevaziđu barijere sporazumevanja i pokretljivosti i da omoguće pristup transportu, stambenom smeštaju, kulturnim aktivnostima i razonodi.

Član 16 – Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

U cilju da obezbedi neophodne uslove za pun razvoj porodice, koja je osnovna jedinica društva, strane ugovornice obavezuju se da unapredjuju ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu porodičnog života takvim sredstvima kao što su socijalne i porodične povlastice, poreske obaveze, obezbedjivanje porodičnog smeštaja, povlastice za novosklopljene brakove i druge odgovarajuće mere.

Član 17 – Pravo dece i omladine na socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu

U cilju da obezbede efikasno ostvarivanje prava dece i omladine da odrastaju u okruženju koje će podsticati pun razvoj njihove ličnosti i njihovih fizičkih i mentalnih potencijala, strane ugovornice, bilo direktno bilo u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, preduzimaju odgovarajuće i neophodne mere koje imaju za cilj:

1. a) da osiguraju da deca i omladina, uzimajući u obzir prava i dužnosti njihovih roditelja uživaju brigu, pomoć i obrazovanje i obuku koja im je potrebna, posebno imajući na umu uspostavljanje i održavanje ustanova i službi koje su dovoljne i odgovaraju ostvarenju ovog cilja;
  - b) da zaštite decu i omladinu od zapostavljanja, nasilja i iskorišćavanja;
  - c) da obezbede zaštitu i posebnu pomoć države za decu i mlade koji su privremeno ili definitivno lišeni porodične podrške.
2. da obezbede deci i mladima besplatno osnovno i srednje obrazovanje, kao i da ohrabruju redovno pohađanje nastave.

Član 18 – Pravo na unosan posao na teritoriji druge strane ugovornice

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na obavljanje unosnog posla na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice, strane ugovornice se obavezuju:

1. da primene postojeće propise u liberalnom duhu;
2. da pojednostave postojeće formalnosti i da smanje ili ukinu sudske takse i druge troškove koje plaćaju strani radnici ili njihovi poslodavci;
3. da liberalizuju, individualno ili kolektivno, propise koji regulišu zapošljavanje stranih radnika;

i da priznaju:

4. pravo svojim državljanima da napuste zemlju i da se angažuju na unosnom poslu na teritoriji drugih strana ugovornica.

Član 19 – Pravo radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć

U cilju da obezbede efikasno ostvarivanje prava radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice, strane ugovornice obavezuju se:

1. da održe ili da se uvere u to da se održavaju adekvatne i besplatne službe za pomoć takvim radnicima, naročito u sticanju pravih informacija, i da

preduzmu sve neophodne korake, u meri u kojoj to nacionalni zakoni i propisi dozvoljavaju, protiv obmanjivačke propagande u vezi sa emigracijom i imigracijom;

2. da usvoje odgovarajuće mere u okviru svoje nadležnosti kako bi olakšali odlazak, put i prijem takvih radnika i njihovih porodica, i da omoguće, u okviru svoje jurisdikcije, odgovarajuće službe zdravstvene i medicinske zaštite i dobre higijenske uslove za vreme puta;
3. da unaprede, koliko je to moguće, saradnju izmedju socijalnih službi, javnih i privatnih, u zemljama emigracije i zemljama imigracije;
4. da obezbede za takve radnike koji zakonito borave na njihovim teritorijama i u meri u kojoj su ta pitanja regulisana zakonom ili propisima ili su podložna kontroli organa upravnih vlasti, tretman koji nije nepovoljniji od onog koji njihovi državljani uživaju u pogledu:
  - a) naknade i drugih uslova zapošljavanja i rada;
  - b) članstva u sindikatima i uživanje povlastica kolektivnog pregovaranja;
  - c) smeštaja;
5. da obezbede za takve radnike, koji zakonito borave na njihovoj teritoriji, tretman koji neće biti nepovoljniji od onoga koji uživaju njihovi državljani u pogledu taksu za zapošljavanje, iznosa ili doprinosa koji se plaćaju za zaposlena lica;
6. da što više olakšaju spajanje porodice stranog radnika kome je dozvoljeno da se nastani na toj teritoriji;
7. da obezbede za takve radnike koji zakonito borave na njihovoj teritoriji tretman koji neće biti nepovoljniji od onoga koji uživaju njihovi državljani u pogledu pravnih postupaka koji se tiču pitanja navedenih u ovom članu;
8. da obezbede da takvi radnici koji u skladu sa zakonom borave na njihovoj teritoriji ne budu izbačeni sem ako ugrožavaju nacionalnu bezbednost ili se ogreše o javni interes ili moral;
9. da dozvole, u okviru pravnih ograničenja, transfer delova zarada i ušteda takvih radnika prema njihovoj želji;
10. da prošire zaštitu i pomoć predviđene ovim članom na migrante koji su samostalno zaposleni onoliko koliko su ove mere na njih mogu primeniti.
11. da unaprede ili olakšaju učenje nacionalnog jezika zemlje u kojoj se radnici nalaze, a kada ih ima više bar jednog jezika, radnicima migrantima i članovima njihovih porodica.
12. da unaprede ili olakšaju, koliko je to moguće u praksi, učenje maternjeg jezika radnika migranata za decu radnika migranata.

Član 20 – Pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i posla bez diskriminacije u odnosu na pol

U cilju obezbeđivanja delotvornog uživanja prava na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i posla bez diskriminacije u odnosu na pol, strane ugovornice preuzele su obavezu da priznaju pravo da preduzmu odgovarajuće mere da osiguraju ili unaprede njegovu primenu u sledećim oblastima:

- a) pristup zapošljavanju, zaštita od otpuštanja i ponovno uključivanje na posao;
- b) profesionalno usmeravanje, obuka, prekvalifikacija i rehabilitacija;
- c) uslovi zapošljavanja ili radni uslovi, uključujući i nadoknadu;
- d) razvoj karijere koji podrazumeva i unapređenja.

Član 21 – Pravo na informisanje i konsultovanje

U cilju obezbeđivanja delotvornog uživanja prava radnika da budu informisani i konsultovani u okviru svojih preduzetništava, strane su preuzele obavezu da usvoje ili podstaknu mere koje bi omogućile radnicima ili njihovim predstavnicima, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom ili praksom:

- a) da budu informisani u redovnim intervalima ili u odgovarajućem trenutku i na sveobuhvatan način o ekonomskoj i finansijskoj situaciji u preduzetništvu koje ih zapošljava, podrazumevajući da davanje određenih informacija koje može uticati na samo preduzetništvo može da bude uskraćeno ili poverljivo, i
- b) da budu pravovremeno konsultovani o predloženim odlukama koje bi mogle značajno uticati na interese radnika, posebno o onim odlukama koje bi mogle da imaju značajan uticaj na situaciju u pogledu zapošljavanja u preduzetništvu.

Član 22 – Pravo učešća u odlučivanju o radnim uslovima i radnoj sredini i njihovom poboljšavanju

Da bi se osiguralo delotvorno uživanje prava radnika da učestvuju u odlučivanju o radnim uslovima i radnoj sredini i njihovom poboljšavanju u okviru preduzetništva, države članice su preuzele obavezu da usvoje ili podstaknu mere koje bi omogućile radnicima ili njihovim predstavnicima da, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i praksom, doprinesu:

- a) odlučivanju o radnim uslovima, organizaciji rada i radnoj sredini i njihovom poboljšavanju;
- b) o zaštiti zdravlja i bezbednosti unutar preduzetništva;
- c) organizaciji društvenih i društveno-kulturnih službi i pogodnosti u okviru preduzetništva;
- d) nadzoru nad sprovođenjem regulative u ovim pitanjima.

Član 23 – Pravo starijih lica na društvenu zaštitu

Da bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava starijih lica na društvenu zaštitu, države članice preuzimaju obavezu da usvoje ili podstaknu, bilo direktno ili u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, odgovarajuće mere koje imaju za cilj:

- da omoguće starijim licima da ostanu aktivni članovi društva koliko god je to moguće
  - a) adekvatnim materijalnim sredstvima koja bi im omogućila da vode dostojanstven život i da igraju aktivnu ulogu u javnom, društvenom i kulturnom životu;
  - b) obezbeđivanjem informacija o uslugama i pogodnostima koja su na raspolaganju starijim licima kao i o mogućnostima da ih iskoriste;
- da omoguće starijim licima da odaberu svoj životni stil i da vode nezavisan život u svom porodičnom okruženju koliko god to žele i mogu, tako što bi se
  - a) obezbedio smeštaj u skladu sa njihovim potrebama i zdravstvenom stanju ili da im pruže odgovarajuću podršku za adaptaciju njihovog stambenog smeštaja
  - b) obezbedila zdravstvena briga i pogodnosti koje su im potrebne;
- da garantuju starijim licima koja žive u ustanovama u kojima im se pruža odgovarajuća nega da, uz puno poštovanje njihove privatnosti, učestvuju u donošenju odluka koje se tiču životnih uslova u tim ustanovama.

Član 24 – Pravo na zaštitu u slučajevima okončanja zaposlenja

Da bi se osiguralo delotvorno uživanje prava radnika na zaštitu u slučajevima okončanja zaposlenja, strane ugovornice se obavezuju da priznaju:

- a) pravo svih radnika da im se zaposlenje ne okonča bez valjanih razloga koji bi se odnosili na njihove sposobnosti ili ponašanje ili zasnivali na operativnim zahtevima preduzetništva, ustrojstva ili službe.
- b) pravo radnika čije je zaposlenje okončano bez odgovarajućeg razloga na adekvatnu nadoknadu ili odgovarajuću pomoć.

U ovom cilju strane se obavezuju da preduzmu da osiguraju da radnici koji smatraju da je njihovo zaposlenje okončano bez valjanog razloga imaju pravo na žalbu nezavisnom telu.

Član 25 – Pravo radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti poslodavca

Da bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti njihovog poslodavca, strane ugovornice preuzimaju obavezu da potraživanja radnika koja proizilaze iz ugovora o zaposlenju

ili odnosa zaposlenja, budu zajemčena odgovarajućom ustanovom ili nekim drugim efikasnim oblikom garancije.

Član 26 – Pravo na dostojanstvo na poslu

Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava svih radnika na zaštitu njihovog dostojanstva na poslu, strane preuzimaju obavezu da, u konsultacijama sa organizacijama poslodavaca i radnika:

1. unaprede svest, informisanost i da sprečavaju seksualno zlostavljanje na radnom mestu ili u vezi posla i da preuzmu sve odgovarajuće mere kako bi zaštitile radnike od takvog ponašanja;
2. unaprede svest, informisanost i da sprečavaju takvo ponašanje koje je za osudu ili je izrazito negativno i ofanzivno protiv pojedinačnog radnika na radnom mestu ili u vezi sa poslom kao i da preuzmu sve mere da zaštite radnike od takvog ponašanja.

Član 27 – Pravo radnika koji imaju odgovornost prema članovima svoje porodice na podjednake mogućnosti i jednak tretman

Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava na jednakost u mogućnostima i tretmanu zaposlenih muškaraca i žena koji imaju odgovornost prema članovima porodice i između takvih i drugih radnika, strane ugovornice se obavezuju:

1. da preuzmu odgovarajuće mere:
  - a) da osposobe radnike koji imaju odgovornost prema članovima porodice da se zaposle i očuvaju posao, kao i da se ponovo zaposle posle odsustva do kojeg je došlo zbog ove odgovornosti, uključujući i mere u oblasti profesionalnog usmerenja i obuke;
  - b) da uzmu u obzir njihove potrebe u smislu uslova zapošljenja i socijalnog osiguranja;
  - c) da razviju ili da unaprede službe, javne ili privatne, posebno u domenu čuvanja dece ili drugih oblika dečje zaštite;
2. da obezbede mogućnost za bilo kog roditelja da dobije odsustvo tokom kojeg bi se starao o detetu, čija bi se dužina i uslovi određivali u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, kolektivnim sporazumima ili praksom;
3. da obezbedi da porodične odgovornosti ne mogu, kao takve, predstavljati valjan razlog okončanja zaposlenja.

Član 28 – Pravo radničkih predstavnika na zaštitu u okviru preduzetništva i na pogodnosti koje su im dodeljene

Kako bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava radničkih predstavnika da obavljaju svoje funkcije, strane ugovornice su se obavezale da obezbede da u preduzetništvu:

- a) oni uživaju efikasnu zaštitu od akata koji su protiv njih usmereni, kao što je otpuštanje samo zbog toga što imaju status radničkih predstavnika u okviru preduzetništva;
- b) dobiju takve odgovarajuće pogodnosti kako bi im se omogućilo da sprovede svoje funkcije brzo i efikasno, pri čemu bi se vodilo računa o industrijskim odnosima zemlje i potrebama, veličini i kapacitetima dotičnog preduzetništva.

Član 29 – Pravo na informisanje i konsultacije u slučajevima kolektivnog otpuštanja

Da bi se osiguralo delotvorno uživanje prava radnika da budu obavješteni i konsultovani u situacijama kolektivnog otpuštanja, strane su preduzele obavezu da osiguraju da poslodavci obaveste i konsultuju radničke predstavnike, blagovremeno i pre nego što dođe do kolektivnog otpuštanja, o načinima i sredstvima da se izbegne kolektivno otpuštanje ili da se ograniči njegovo izbijanje i ublaže njegove posledice, tako što bi se, na primer, pribeglo odgovarajućim socijalnim merama koje bi imale za cilj da posebno olakšaju raspoređivanje dotičnih radnika.

Član 30 – Pravo radnika na zaštitu od siromaštva ili isključenja iz društva

Kako bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava na zaštitu od siromaštva i isključenja iz društva, strane se obavezuju:

- a) da preduzmu mere, u širem okviru sveobuhvatnog i usklađenog pristupa kako bi se unapredio delotvoran pristup licima koja žive ili su na granici da žive u okolnostima društvenog isključenja ili siromaštva, kao i njihovih porodica na, posebno, zapošljavanje, smeštaj, obuku, obrazovanje, kulturu i socijalnu i medicinsku pomoć;
- b) da nadgledaju ove mere kako bi ih po potrebi prilagodile.

Član 31 – Pravo na stan

Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava na stan, strane ugovornice preuzimaju mere koje imaju za cilj:

1. unapređivanje pristupa stambenom smeštaju odgovarajućeg standarda,
2. sprečavanje ili umanjivanje pojave beskućnika, kako bi se ona postepeno uklonila;

3. da učini da cene stambenog smeštaja budu dostupne onima koji nemaju dovoljno sredstava.

Deo III

Član A – Obaveze

1. Uzimajući u obzir član B, svaka od strana ugovornica se obavezala:
  - a) da smatra deo I ove Povelje kao deklaraciju ciljeva čijem će ostvarenju težiti svim odgovarajućim sredstvima, kako je rečeno u uvodnom stavu ovog dela;
  - b) da se obavežu na poštovanje makar šest od sledećih devet članova Dela II ove Povelje - članovi 1,5,6,7,12,13,16,19 i 20.
  - c) da se obavežu na poštovanje još jednog broja članova ili numerisanih stavova dela II Povelje koji može sama da odabere, pod uslovom da ukupni broj članova ili numerisanih stavova na koje se obaveže nije manji od šesnaest članova ili šezdeset tri numerisana stava.
2. Članovi i stavovi koji su odabrani u skladu sa podstavovima b i c stava 1 ovog člana biće dostavljeni Generalnom sekretaru Saveta Evrope u vreme deponovanja instrumenta ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.
3. Svaka strana može, u nekom kasnijem trenutku, izjaviti notom koju uputi Generalnom sekretaru da se obavezuje na poštovanje bilo kojim drugim članovima ili numerisanim stavovima Dela II koje još nije prihvatila u skladu sa uslovima stava 1 ovog člana. Ove naknadno preuzete obaveze smatraće se integralnim delom ratifikacije, pristanka ili prihvatanja i proizvođiće iste efekte od prvog dana meseca pošto istekne ceo mesec dana od datuma takve notifikacije.
4. Svaka strana će održavati sistem inspekcije rada koji odgovara nacionalnim uslovima.

Član B – Veze sa Evropskom socijalnom poveljom i Dodatnim protokolom iz 1988

1. Nijedna strana ugovornica Evropske socijalne povelje ili strana Dodatnog protokola od 5. maja 1988 ne može ratifikovati, pristupiti ili prihvatiti ovu Povelju a da se ne obaveže na poštovanje makar onih odredaba koje korespondiraju sa odredbama Evropske socijalne povelje i, kada to odgovara, Dodatnog protokola na koje se obavezala.
2. Prihvatanje obaveza na osnovu bilo koje odredbe ove Povelje će, od datuma stupanja na snagu ovih obaveza za dotičnu stranu ugovornicu, uticati na to da

prestane primena odgovarajućih odredaba Evropske socijalne povelje i, kada to odgovara, Dodatnog protokola u odnosu na dotičnu stranu ugovornicu, u sučaju kada se ona obavezala na poštovanje jednog ili oba ova instrumenta.

Deo IV

Član C – Nadzor nad primenom obaveza sadržanih u ovoj Povelji

Primena pravnih obaveza sadržanih u ovoj Povelji obavljaće se prema istoj proceduri kao i u slučaju Evropske socijalne povelje.

Član D – Kolektivne tužbe

1. Odredbe Dodatnog protokola uz Evropsku socijalnu povelju koje predviđaju sistem kolektivnih tužbi primenjivaće se na obaveze date ovom Poveljom na države koje su ratifikovale pomenuti Protokol.
2. Svaka država koja nije prihvatila Dodatni protokol uz Evropsku socijalnu povelju koji predviđa sistem kolektivnih tužbi, može, u trenutku kada deponuje instrumente ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja ove Povelje, ili u bilo kom drugom kasnijem trenutku, izjaviti posebnom notom koju uputi Generalnom sekretaru Saveta Evrope da prihvata nadzor nad poštovanjem obaveza sadržanih u ovoj Povelji u skladu sa procedurom koju predviđa pomenuti Protokol.

Deo V

Član E – Nediskriminacija

Uživanje prava predviđenih ovom Poveljom biće obezbeđeno bez ikakve diskriminacije po osnovu rase, boje, pola, jezika, vere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, zdravlja, pripadnosti nacionalnoj manjini, rođenju ili drugom statusu.

Član F – Derogiranje u vreme rata ili javne opasnosti

1. U vreme rata ili druge javne opasnosti koja ugrožava život nacije, bilo koja strana ugovornica može da preduzme mere koje derogiraju njene obaveze prema ovoj Povelji do obima koji je striktno određen okolnostima date

situacije, pod uslovom da takve mere nisu nesaglasne sa njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.

2. Svaka strana ugovornica koja je koristila pravo derogacije će, u razumnom roku, redovno informisati Generalnog sekretara o merama koje je preduzela i o razlozima zašto ih je preduzela. Ona će, takođe, obavestiti Generalnog sekretara kada takve mere prestanu da budu na snazi i kada odredbe Povelje koje je prihvatila ponovo počnu da se primenjuju.

Član G – Ograničenja

1. Kada se prava i principi navedeni u delu I efikasno ostvaruju, a njihovo efikasno ostvarivanje je predviđeno u delu II, oni neće biti podložni nikakvim ograničenjima ili ograničenjima koji nisu predviđena u tim delovima, osim onih koja su predviđena zakonom i neophodna u demokratskom društvu radi zaštite prava i sloboda drugih ili radi zaštite javnog interesa, nacionalne bezbednosti, javnog zdravlja, ili morala.
2. Ograničenja koja su dopustiva prema ovoj Povelji u odnosu na prava i obaveze sadržane u njoj neće se primenjivati ni u jednu drugu svrhu, osim one radi koje su predviđena.

Član H – Odnosi između Povelje i unutrašnjeg prava ili međunarodnih sporazuma

Odredbe ove Povelje neće dovoditi u pitanje unutrašnje pravo ili bilo koji bilateralni ili multilateralni ugovor, konvenciju ili sporazum koji su već na snazi, ili mogu stupiti na snagu, a pružaju povoljniji tretman zaštićenim osobama.

Član I – Sprovođenje u život preuzetih obaveza

1. Bez dovođenja u pitanje metoda primene predviđenih ovim članovima, relevantne odredbe članova od 1. do 31. Dela II ove Povelje sprovodiće se u život:
  - a) zakonima ili propisima
  - b) sporazumima između poslodavaca ili organizacija poslodavaca sa radničkim organizacijama,
  - c) kombinacijom ova dva metoda,
  - d) ostalim odgovarajućim metodama.
2. Smatraće se da je poštovanje obaveza koje proizilaze iz odredaba stavova 1,2,3,4,5 i 7 člana 2, stavova 4,6 i 7 člana 7, stavova 1,2,3 i 5 člana 10 i članova 21 i 22 dela ove Povelje delotvorno ukoliko se ove odredbe primenjuju u skladu sa stavom 1 ovog člana na veliku većinu dotičnih radnika.

Član J – Amandmani

1. Svaki amandman na delove I i II ove Povelje koji imaju za cilj proširenje prava zajemčenih ovom Poveljom kao i bilo koji amandman na delove od III do VI , koji predlože strana ugovornica ili Vladin komitet, biće prosleđen Generalnom sekretaru Saveta Evrope, koji će ga proslediti članicama Povelje.
2. Svaki amandman predložen u skladu sa odredbama prethodnog stava ispitaće Vladin komitet i podneće usvojeni tekst Komitetu ministara na usvajanje posle konsultacija sa Parlamentarnom skupštinom. Pošto ga usvoji Komitet ministara, ovaj tekst će biti prosleđen stranama ugovornicama na prihvatanje.
3. Svaki amandman na delove I i II ove Povelje stupiće na snagu, u odnosu na one strane koje su ga prihvatile, prvog dana u mesecu posle isteka perioda od mesec dana posle datuma kada su tri strane ugovornice obavestile Generalnog sekretara da su ga prihvatile.

U odnosu na bilo koju stranu koja ga kasnije prihvati, amandman će stupiti na snagu prvog dana u mesecu pošto je istekao period od mesec dana od datuma kada je ta strana obavestila Generalnog sekretara o svom pristanku.

4. Bilo koji amandman na delove od III do VI ove Povelje stupiće na snagu prvog dana meseca pošto protekne period od mesec dana od datuma kada su sve države obavestile Generalnog sekretara da ga prihvataju.

Deo VI

Član K – Potpis, ratifikacija i stupanje na snagu

1. Ova Povelja biće otvorena za potpis državama članicama Saveta Evrope. Može biti ratifikovana, prihvaćena ili odobrena. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja biće deponovani kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.
2. Ova Povelja će stupiti na snagu prvog dana meseca pošto istekne period od mesec dana posle datuma kada tri države članice Saveta Evrope izraze svoj pristanak da se obavežu Poveljom u skladu sa prethodnim stavom.
3. U pogledu svake države članice koja kasnije izjavi svoju spremnost da se obaveže na poštovanje Povelje, ona će stupiti na snagu prvog dana meseca posle isteka perioda od mesec dana posle datuma deponovanja njenih instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.

Član L – Teritorijalna primena

1. Ova Povelja primenjivaće se na matičnu teritoriju svake strane ugovornice. Svaka potpisnica može, u vreme potpisivanja ili deponovanja instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja, da deklaracijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope odredi teritoriju koju će smatrati svojom matičnom teritorijom za ovu svrhu.
2. Svaka strana ugovornica može, u vreme potpisivanja ili deponovanja instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja ove Povelje, ili u bilo kom kasnijem trenutku, da putem notifikacije upućene Generalnom sekretaru Saveta Evrope izjavi da će se Povelja proširiti u celini ili delimično na teritoriju koja nije matična ili na teritorije koje se određene navedenom deklaracijom za čije je međunarodne odnose ona odgovorna ili za koje preuzima međunarodnu odgovornost. Ona će u deklaraciji odrediti članove ili stavove dela II Povelje koje prihvata kao obavezujuće u pogledu teritorija navedenih u deklaraciji.
3. Povelja će se proširiti na teritoriju ili teritorije navedene u gorepomenutoj deklaraciji počev od prvog dana meseca posle isteka perioda od mesec dana od datuma kada je Generalni sekretar primio notifikaciju takve deklaracije.
4. Svaka strana ugovornica može kasnije izjaviti notifikacijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope da u pogledu jedne ili više teritorija na koje je Povelja proširena u skladu sa stavom 2 ovog člana, ona prihvata kao obavezujuće sve članove ili numerisane stavove koje još nije prihvatila u pogledu te teritorije ili tih teritorija. Takve obaveze date naknadno smatraće se integralnim delom originalne deklaracije u pogledu teritorije o kojoj je reč, i imaće isti efekat od prvog dana meseca posle isteka perioda od mesec dana posle datuma notifikacije Generalnom sekretaru.

Član M – Otkazivanje

1. Svaka strana ugovornica može otkazati Povelju tek na kraju petogodišnjeg perioda od datuma kada je Povelja za nju stupila na snagu, ili na kraju svakog narednog perioda od dve godine i, u svakom slučaju, šest meseci posle obaveštenja Generalnog sekretar Saveta Evrope, a on će o tome obavestiti druge strane ugovornice.
2. Svaka strana ugovornica može u skladu sa odredbama navedenim u prethodnim stavovima da otkáže svaki član ili stav dela II ove Povelje koji je usvojila, pod uslovom da broj članova ili stavova koji obavezuju stranu ugovornicu nikada nije manji od šesnaest u prethodnom i šezdeset tri u potonjem slučaju, kao i da će ovaj broj članova ili stavova i dalje podrazumevati članove koje je strana ugovornica odabrala medju onima koji su posebno pomenuti u članu A, stav 1, podstav (b).
3. Svaka strana ugovornica može da otkáže postojeću Povelju ili bilo koji od njenih članova ili stavova iz Dela II Povelje, pod uslovima navedenim u stavu

1 ovog člana u pogledu bilo koje teritorije na koju je pomenuta Povelja primenjiva deklaracijom koja je data u skladu sa stavom 2 člana L.

Član N – Dodatak

Dodatak ovoj Povelji biće njen integralni deo.

Član O – Notifikacije

Generalni sekretar Saveta Evrope obavestiće države članice Saveta Evrope i Generalnog direktora Međunarodne organizacije rada o:

- a) svakom potpisu,
- b) svakom deponovanju instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja
- c) svakom datumu stupanja na snagu ove Povelje u skladu sa članom K
- d) svakom deklaracijom datom u primeni članova A, stavova 2 i 3, D, stavova 1 i 2, F, stava 2 i L stavova 1,2,3 i 4.
- e) svakom amandmanu u skladu sa članom J
- f) svakom otkazivanju u skladu sa članom M
- g) svakom drugom aktu, notifikaciji ili dopisu u vezi sa ovom Poveljom.

Kao svedoci, dolepotpisani, propisno ovlašćeni predstavnici, potpisali su ovu izmenjenu Povelju.

Sačinjeno u Strazburu, 3. maja 1996. godine na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako verodostojna, u jednom primerku koji će biti deponovan u arhiv Saveta Evrope. Generalni sekretar će dostaviti overenu kopiju svakoj državi članici Saveta Evrope i Generalnom direktoru Međunarodne organizacije rada.

Dodatak izmenjenoj Evropskoj socijalnoj povelji

Obim izmenjene Evropske socijalne povelje u pogledu zaštićenih lica

1. Ne dovodeći u pitanje član 12, stav 4 i član 13, stav 4, osobe koje štite članovi od 1 do 17 i od 20 do 31 podrazumevaju i strance samo dok su državljani drugih država članica koji imaju zakonitu dozvolu boravka ili redovan radni odnos u okviru teritorije dotične države, podrazumevajući da bi ove članove trebalo tumačiti u svetlu odredaba članova 18 i 19.

This interpretation would not prejudice the extension of similar facilities to other persons by any of the Parties.

2. Svaka strana će dodeliti licima koja imaju položaj izbeglica prema Konvenciji o statusu izbeglica koja je potpisana 28.jula 1951. godine u Ženevi i Protokolu od 31. januara 1967. godine i zakonito borave na njenoj teritoriji najpovlašćeniji mogući tretman, a u svakom slučaju ne slabiji od položaja u skladu sa obavezama koje su prihvatile države članice pomenute Konvencije i u skladu sa svim ostalim međunarodnim instrumentima koji se primenjuju na ove izbeglice.
3. Svaka strana će dodeliti licima bez državljanstva u smislu Konvencije o statusu lica bez državljanstva, sačinjene u Njujorku 28. septembra 1954. godine, i koji zakonito borave na njenoj teritoriji najpovoljniji mogući tretman, a u svakom slučaju ne manje povoljan od tretmana u skladu sa obavezama koje su strane prihvatile u skladu sa pomenutim instrumentom i ostalim međunarodnim instrumentima koji se primenjuju na lica bez državljanstva.

Deo I, stav 18 i Deo II, član 18, stav 1

Smatra se da se ove odredbe ne odnose na pitanje ulaska na teritorije strana ugovornica i da ne dovode u pitanje odredbe Evropske konvencije o nastanjivanju koja je potpisana u Parizu 13. decembra 1955. godine.

Deo II

Član 1, stav 2

Ova odredba neće biti tumačena kao zabrana ili ovlašćenje bilo kakve bezbednosne sindikalne klauzule ili prakse.

Član 2, stav 6

Strane mogu osigurati da ove odredbe neće biti primenjivane:

- a) na radnike koji imaju ugovorni odnos ili odnos zaposlenja čija ukupna dužina ne prelazi jedan mesec i/ili sa radnom nedeljom koja nije duža od osam časova.
- b) kada je ugovor ili odnos zaposlenja uzročne ili specifične prirode ukoliko je, u ovim slučajevima neprimenjivanje opravdano objektivnim razlozima.

Član 3, stav 4

Smatra se da će se, radi ispunjenja ovih odredaba, funkcije, organizacije i uslovi ovih usluga utvrđivati nacionalnim zakonima i propisima, kolektivnim porazumima ili na druge načine koji odgovaraju nacionalnim uslovima.

Član 4, stav 4

Smatra se da ova odredba neće zabraniti hitno otpuštanje u slučaju ozbiljnih prekršaja.

Član 4, paragraf 5

Smatra se da strana ispunjava obaveze koje podrazumeva ovaj stav ukoliko se ne dozvoljava da velika većina radnika trpi smanjenje plata na osnovu zakona ili kolektivnog ugovora ili samovoljne ocene, uz izuzetak onih lica koja nisu pokrivena ovom odredbom

Član 6, stav 4

Smatra se da svaka strana može, koliko se to na nju odnosi, da reguliše uživanje prava na štrajk zakonom, pod uslovom da bilo koje drugo ograničenje dotičnog prava može da bude opravdano u skladu sa uslovima koje predviđa član G.

Član 7, stav 2

Ova odredba ne sprečava strane da u svom zakonodavstvu predvide da mlade osobe koje još nisu dosegle minimalni predviđeni uzrast mogu obavljati rad samo ukoliko je takav rad apsolutno neophodan za njihovu profesionalnu obuku i kada se taj rad sprovodi u skladu sa uslovima koje su propisale nadležne vlasti a kada su preuzete mere da se zaštite zdravlje i bezbednost ovih mladih osoba.

Član 7, stav 8

Smatra se da strana ispunjava obavezu predviđenu ovim stavom ukoliko ispunjava duh ove obaveze tako što će zakonom predvideti da velika većina osoba mlađih od osamnaest godina neće biti angažovana na noćnom radu.

Član 8, stav 2

Ova odredba neće biti tumačena kao da uspostavlja apsolutnu zabranu. Izuzeci su mogući, na primer, u sledećim slučajevima:

- a) ako je zaposlena žena kriva za nepravilnosti koje opravdavaju prestanak zaposlenja
- b) ako je dotično preduzetništvo prestalo da postoji
- c) ako je istekao period koji je predviđen ugovorom o zaposlenju.

Član 12, stav 4

Reči "zavisno od uslova postavljenih takvim sporazumima" u uvodu ovog stava upotrebljene su da podrazumevaju da se između ostalog da u pogledu pogodnosti koje su dostupne nezavisno od doprinosa od osiguranja, strana može zahtevati okončanje propisanog vremena boravka pre nego što se dodele takve pogodnosti državljanima drugih strana.

Član 13, stav 4

Vlade koje nisu članice Evropske konvencije o socijalnoj i medicinskoj pomoći mogu ratifikovati Povelju u odnosu na ovaj stav ako obezbede državljanima drugih strana tretman koji je u skladu sa odredbama pomenute Konvencije.

Član 16

Smatra se da zaštita predviđena ovom odredbom podrazumeva porodice sa jednim roditeljem.

Član 17

Smatra se da ova odredba štiti sve osobe mlađe od osamnaest godina, osim ako se prema zakonu koji se primenjuje na decu većina ostvaruje ranije, ne dovodeći u pitanje ostale posebne odredbe Povelje, posebno član 7.

Ovo ne podrazumeva obavezu da se obezbedi obavezno obrazovanje do gorepomenutog uzrasta.

Član 19, stav 6

Radi primene ove odredbe, podrazumeva se da izraz "porodica stranog radnika" obuhvata makar bračnog druga i decu koja nisu u braku, sve dok se smatraju maloletnicima u državi u kojoj su i dok zavise od radnika migranata.

Član 20

1. Smatra se da pitanja socijalnog osiguranja, kao i druge odredbe koje se odnose na doprinose u slučaju nezaposlenosti, starosti i opstanaka, mogu da budu isključene iz obima ovog člana.
2. Odredbe koje se odnose na zaštitu žena, posebno u pogledu trudnoće, porođaja i perioda posle rođenja deteta, neće se smatrati diskriminacijom o kojoj se govori u ovom članu.
3. Ovaj član neće sprečiti usvajanje posebnih mera koje imaju za cilj uklanjanje de facto nejednakosti.
4. Posao koji se, zbog svoje prirode ili konteksta u kojem se sprovodi, može poveriti samo osobi određenog pola, može biti isključen iz obima ovog člana ili nekih njegovih odredaba. Ova odredba se ne može tumačiti kao zahtev državama da u svoje zakone ili propise unesu listu poslova koji, zbog svoje prirode ili konteksta u kojem se sprovode, mogu biti rezervisani za osobe određenog pola.

Članovi 21 i 22

1. Radi primene ovih članova izraz “radnički predstavnici” označava lica koja kao takve priznaju nacionalno zakonodavstvo ili praksa.
2. Izraz “nacionalno zakonodavstvo ili praksa” obuhvata, prema konkretnoj prilici, pored zakona i propisa, kolektivne sporazume, ostale sporazume između poslodavaca i radnika, običaje, kao i relevantnu sudsku praksu.
3. Radi primene ovih članova izraz “preduzetništvo” podrazumeva skup raznih komponenti, sa ili bez pravne ličnosti, koje proizvode dobra ili usluge radi finansijske dobiti i sa sposobnošću da odredi sopstvenu tržišnu politiku.
4. Smatra se da verske ustanove i njihove institucije mogu da budu isključene iz primene ovih članova, čak i ako se prihvati da su ove ustanove “preduzetništva” u okviru značenja predviđenog stavom 3. Organizacije koje sprovode aktivnosti koje su inspirisane određenim idealima ili rukovođene određenim moralnim konceptima, idealima ili konceptima koji su zaštićeni nacionalnim zakonodavstvom, mogu se isključiti iz primene ovih članova do stepena potrebnog da se zaštiti orijentacija preduzetništva.
5. Ukoliko se u državi prava sadržana u ovim članovima uživaju u različitim organizacijama i preduzetništvima, smatra se da dotična država ispunjava obaveze koje proizilaze iz ovih odredaba.
6. Strane mogu da isključe iz obima primene ovih članova ona preduzetništva koja zapošljavaju manje od određenog broja radnika, što se određuje nacionalnim zakonima ili praksom.

Član 22

1. Ova odredba ne pogađa ni ovlašćenja ni obaveze država u pogledu usvajanja zdravstvenih ili bezbednosnih propisa na radnom mestu, niti ovlašćenja ili odgovornosti tela koja se bave nadzorom nad njihovom primenom.
2. Izraz “društvene i društveno-kulturne službe i pogodnosti” podrazumeva da se odnosi na društvene i društveno/kulturne pogodnosti za radnike koje obezbeđuju neka preduzetništva kao što su socijalna pomoć, sportski tereni, prostorije za majke s decom, biblioteke, dečji kampovi za odmor i drugo.

Član 23, stav 1

Da bi se primenio ovaj stav, izraz “dok god je moguće” odnosi se na fizičke, psihološke i intelektualne kapacitete starijih lica.

Član 24

1. Smatra se da za potrebe ovog člana izraz "okončanje zaposlenja" ili "okončano" znači okončanje zaposlenja na inicijativu poslodavca.
2. Smatra se da ovaj član pokriva sve radnike, ali da strane mogu da isključe deo ili celokupnu zaštitu sledećih kategorija zaposlenih lica:
  - a) radnike koji su angažovani ugovorom o zaposlenju na određen period ili za određeni zadatak
  - b) radnike koji prolaze kroz probni rad ili kvalifikacioni period zaposlenja, pod uslovom da je ovo određeno unapred i na razuman rok trajanja.
  - c) radnike koji su angažovani za poseban zadatak ili na kraći period
3. Radi primene ovog člana, sledeći razlozi neće predstavljati valjane osnove za okončanje zaposlenja
  - a) članstvo u sindikatu ili sindikalne aktivnosti van radnog vremena ili, uz pristanak poslodavca, u radno vreme
  - b) traženje službe, ako se deluje ili se delovalo u svojstvu radničkog predstavnika
  - c) podnošenje žalbe ili učešće u postupku protiv poslodavca u kojem se navode kršenja propisa ili obraćanje nadležnim upravnim vlastima,
  - d) rasa, boja, pol, bračni status, porodične odgovornosti, trudnoća, vera, političko mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo,
  - e) roditeljsko odsustvo,
  - f) privremeno odsustvo sa posla usled bolesti ili povrede.
4. Smatra se da će nadoknada ili druga adekvatna pomoć u slučaju okončanja zaposlenja bez valjanih razloga biti određena nacionalnim zakonima ili propisima, kolektivnim sporazumima ili na drugi način koji odgovara nacionalnim uslovima.

Član 25

1. Smatra se da kompetentne nacionalne vlasti mogu, posle konsultacija sa organizacijama poslodavaca i radnika, isključiti određene kategorije radnika iz zaštite koju obezbeđuje ovaj član zbog posebne prirode odnosa zaposlenja.
2. Smatra se da definiciju izraza "nesolventnost" mora da odredi nacionalni zakon ili praksa.

3. Radnička potraživanja o kojima govori ova odredba mogu da uključe barem:
  - a) radnička potraživanja plata koje se odnose na propisani period, koji ne sme da bude kraći od tri meseca prema sistemu privilegija niti od osam nedelja prema garantovanom sistemu, pre nesloventnosti ili okončanja zaposlenja;
  - b) radničko potraživanje za plaćene praznične dane, koje je rezultat rada obavljenog tokom godine u kojoj je došlo do nesolventnosti ili okončanja zaposlenja
  - c) radnička potraživanja u odnosu na iznose u pogledu drugih tipova plaćenog odsustva koje se odnosi na određeni period, koji neće biti kraći od tri meseca prema sistemu privilegija niti kraći od šest nedelja prema garantovanom sistemu, pre insolventnosti ili okončanja zaposlenja.
4. Nacionalni zakoni ili propisi mogu da ograniče zaštitu radničkih potraživanja na propisani iznos, koji će biti na društveno prihvatljivom nivou.

Član 26

Smatra se da ovaj član ne zahteva usvajanje novih zakona.

Smatra se da stav 2 ne pokriva seksualno zlostavljanje.

Član 27

Smatra se da se ovaj član primenjuje na muškarce i žene koji imaju porodičnu odgovornost prema svojoj izdržavanoj deci, kao i prema drugim članovima porodice kojima je očigledno potrebna njihova briga ili podrška kada su takve odgovornosti ograničene njihovim sposobnostima da pripreme, otpočnu ili unaprede ekonomsku aktivnost ili učestvuju u njoj. Izraz, "izdržavana deca" ili "ostali članovi njihovih neposrednih porodica kojima je očigledno potrebna njihova briga ili podrška" podrazumeva lica koja kao takva definiše nacionalno zakonodavstvo dotične države.

Članovi 28 i 29

Da bi se primenio ovaj član, izraz "radnički predstavnici" označava lica koja su kao takva priznata u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom ili praksom.

Deo III

Smatra se da Povelja sadrži pravne obaveze međunarodnog karaktera , čije je sprovođenje u život pod isključivim nadzorom predviđenim delom IV.

Član A, stav 1

Smatra se da numerisani stavovi mogu da obuhvate članove koji se sastoje od samo jednog stava.

Član B, stav 2

U cilju sprovođenja u život stava 2 člana B, odredbe izmenjene Povelje korespondiraju s odredbama Povelje sa istim brojem stava i člana uz izuzetak:

- a) člana 3, stav 2 izmenjene Povelje koji korespondira sa članom 3, stavovima 1 i 3 Povelje.
- b) člana 3, stava 3 izmenjene Povelje koji korespondira sa članom 3, stavovima 2 i 3 Povelje,
- c) člana 10, stav 5 izmenjene Povelje koji korespondira sa članom 10, stav 4 Povelje
- d) člana 17, stav 1 izmenjene Povelje, koji korespondira sa članom 17 Povelje.

Deo V

Član E

Diferencirani tretman koji se zasniva na objektivnom i razumnom opravdanju neće se smatrati diskriminatorским.

Član F

Izraz "u vreme rata ili druge javne opasnosti" podrazumevaće i pretnju miru.

Član I

Smatra se da se radnici koji su isključeni u skladu sa dodatkom članovima 21 i 22, ne uzimaju u obzir prilikom određivanja broja dotičnih radnika.

Član J

Izraz "amandman" biće proširen tako da pokrije dodatak novih članova Povelje.

